

Els estudis sobre Joventut a Espanya (1960-84)

Joaquim Casal + Bataller

ESADE-BARCELONA (Març 1984)

- 1.- La recerca bibliogràfica sobre "joventut a Espanya" s'ha acotat al període 1960-84. El criteri de recórrer als darrers 25 anys obeeix a dues raons: en primer lloc, el comprendre dos períodes desiguals en lo econòmic i en lo polític; en lo econòmic, el període de creixement accelerat dels anys 60 i la crisi econòmica dels 70 i 80; en lo polític, el període del franquisme tecnocràtic i la transició a la democràcia. En segon lloc, per a resaltar el trencament que significa en política juvenil el pas entre els dos períodes, dibuixant clarament dues èpoques i dues problemàtiques.
- 2.- La recerca bibliogràfica s'ha fet en base només a autors espanyols, excluint-ne l'edició d'obres d'autors estrangers traduïdes a les llengües de la península. El procediment seguit per a la recopilació de referències bibliogràfiques ha estat doble: per un costat, una recopilació manual de referències en base a fons bibliotecari; per l'altre, la consulta a ~~dues~~ dos bancs de dades (Consorti d'Informació i Documentació de Catalunya i Instituto de Información y Documentación en Ciencias Sociales y Humanidades de Madrid).
- 3.- El recull d'informació no ha estat exempt de dificultats. En subratllo les principals: a) La informatització de referències bibliogràfiques en els bacns de dades a Espanya és molt deficient i no cobreix en la seva totalitat la literatura sobre el tema. b) Bona part

dels estudis sobre joventut no han tingut difusió editorial, amb la qual cosa es dificulta extraordinàriament la pretenció de cobrir per extens aquest tema. c) Com a conseqüència de la baixa publicació dels estudis, la finestra de difusió ha estat, en molts casos, l'article en revista. El recensionar, però, tots els articles sobre joventut apareguts en revistes en aquest quart de segle era una tasca evidentment inabastable, amb la qual cosa només s'esmenten alguns articles, sense cap ànim exhaustiu.

d) En les referències bibliogràfiques no es tenen en compte les monografies sobre aspectes específics de la joventut a no ser a títol d'exemplificació; per això, no es cita l'amplia producció -sobretot en els darrers anys- sobre delinqüència juvenil i droga dicció, per exemple. e) En la bibliografia no s'ha tingut en compte la literatura de fons religiós que és molt abundosa -sobretot als anys 60- per caure fora del camp d'estudi. f) Tampoc s'ha tingut en compte, seguint criteris restrictius, el conjunt d'estudis que tracten la qüestió juvenil de forma no directa, per exemple, els estudis sobre educació, els informes sociològics globals, etc. *Per a referències a les referències que també s'aborda s'ha preferit no incloure-les a l'apartat del tema general de la recerca.*

- 4.- La recopilació bibliogràfica i els comentaris que suggereix es tracta seguint el criteri cronològic i no pas temàtic per les raons esmentades en l'apartat 1. En aquest sentit s'ha procedit a tractar el tema a partir de tres períodes: els estudis sobre joventut als anys 60; els estudis sobre joventut als 70 i els estudis sobre joventut en el primer quinquenni dels 80.

A/ Sobre els estudis de joventut als anys 60

- 5.- L'exceptioⁿalitat política del cas espanyol fa que els processos de desenvolupament económic i social no obtinguin un paral·lelisme amb els processos de creixement europeu. Quan es superen els problemes bàsics derivats de la reconstrucció europea després de la guerra mundial, els països del bloc occidental entren a una fase de fort creixement económic; a Espanya, però, la política econòmica de caràcter autàrquic lligada a un model de dominació feixista fa que els processos socials transcorrin tanmateix per camins diferents i obtusos. A l'any 1959, amb el Pla d'Estabilització Econòmica, té lloc un tímid canvi d'orientació, més clar en lo económic i molt menys o gens en l'esfera de lo polític. A partir d'aquest Pla el franquisme configura dues tendències o famílies bàsiques: el sector blau, de caràcter marcadament feixista i el sector blanc, amb pinzellades de caràcter tecnocràtic en lo económic i fort component autoritari-conservador en lo polític. Les esferes del poder económic revertiran al sector tecnocràtic, mentre que els ministeris enomenats "socials" permaneràn sota control del sector blau, més vinculat a l'ideari feixista.
- 6.- Mentre a Espanya a finals dels anys 50 el franquisme cerca una adequació "peculiar i diferencial" al capitalisme europeu, els països occidentals, després d'uns anys de desenvolupament espectacular de les forces productives, estan en disposició de presentar el model "capitalisme avançat" com a nou sistema de valors en

base a tres paràmetres o coordenades: el creixement econòmic accelerat, la funció social del "Welfare State", i la teoria de la mobilitat social ascendent. Modernització, urbanisme i creixement conflueixen a configurar la "gran promesa" del capitalisme avançat: la millora de la qualitat de vida com a valor mensurat des de l'angle del benestar familiar, el treball com a eina de millora personal i instrument de realització personal, i l'educació com a instrument de promoció social i individual.

- 7.- La dècada dels 60 a Espanya es caracteritza, per un costat, pel manteniment d'una estructura política autoritària-repressiva amb una forta dominació ideològica des de l'Estat, i per l'inici dels processos de creixement econòmic accelerat. Aquestes transformacions en l'estructura econòmica, poc controlades des dels centres de planificació, generen un tramutament de problemes socials de primer ordre: crisi de l'agricultura tradicional, migracions en massa als pols d'industrialització, grans dèficits en l'habitatge familiar, grans dèficits quantitatius i qualitatius en equipaments, etc.
- 8.- La formació d'una ampla demanda social de benestar que genera a Europa els enomenats moviments socials urbans, a Espanya no cristalitza com a tal degut a les condicions repressives de la dictadura. Els moviments socials urbans no aconsegueixen instruments per canalitzar llurs reivindicacions i el moviment sindical ha de romandre en la clandestinitat.

- 9.- Les condicions polítiques de la dictadura als anys 60 impedeixen el desenvolupament de les ciències socials i la investigació. La Universitat espanyola està sota domini i control ideològic i la investigació és pràcticament inexistent. Els únics centres de recerca no estatals estan sota domini i control de l'Església Catòlica.
- 10.- Els camps de recerca, durant els anys 60, estan determinats, gairebé en la seva totalitat, pel concepte de planificació. Les poques recerques encomenades des del mateix Estat tenen, com a únic objectiu, l'adequació de les estructures socials a les polítiques de creixement econòmic accelerat. Dintre d'aquest marc, la qüestió educativa és una de les que encapçalara l'ordre de prioritats. Al segon quinquenni dels 60 els tècnics de l'administració de l'Estat en educació, imbuïts dels plantejaments tecnocràtics, promocionen un seguit d'estudis encaminats cap a la reforma educativa que adequi el sistema educatiu espanyol a la nova situació econòmica. Els estudis sobre planificació educativa i adequació dels nivells d'instrucció a les exigències del mercat de treball ocupen bona part de la recerca. El punt àlgic d'aquests estudis serà entre 1968 i 1973. Els Instituts de Ciències de l'Educació, òrgans dependents de la Universitat, seràn els màxims impulsors de la recerca en aquest camp.
- 11.- Tal com es fa esmen a l'apartat 1, la política juvenil als 60 està sota control del sector ideològic falangista, d'innegable caire feixista. La política juvenil es vertebrava en els següents paràmetres: centralisme, burocràcia, verticalisme i transmissió ideològica.

La O.J.E. (Organización Juvenil Española) és la branca d'intervenció sobre la joventut i exercirà un fort influxe entre la població infantil i juvenil del país per el seu caràcter estatalista i totalitari. Evidentment tota la literatura sobre joventut emanada d'aquesta institució no mereix ser tinguda en compte degut al biaix (sesgo) polític que li és inherent.

- 12.- A part de l'Estat, només l'Església Catòlica té ascendència institucional reconeguda quan a la formació juvenil. Les organitzacions juvenils catòliques aconsegueixen una implantació més que notable degut al nacional-catolicisme com a ideologia imparable. Aquestes organitzacions juvenils seràn poderosos instruments de transmissió ideològica. Sota l'auspici del Catolicisme, no obstant, als anys 60 rebrota l'escoltisme com a moviment seguint patrocinat i emparat pels sectors catòlics oposats i crítics als Regim polític; aquest moviment arribarà a tenir una forta implantació en determinades àrees urbanes dels països, sobretot a Catalunya. Paral·lelament a l'expansió de l'escoltisme, també es desenvolupa el moviment juvenil catòlic obrer en zones de fort component industrial.
- 13.- Fora de l'Estat i l'Església Catòlica tot possible enquadrament de joves a moviments és impossible per escapar-se al marc normatiu totalitari. Per això, als anys 60 propiament no es pot parlar de moviments juvenils com a tals; part dels joves treballadors s'enquadraran en les organitzacions sindicals clandestines incipients, i els joves universitaris s'organitzaran, també clandestinament, en la seva lluita contra el control feixista a la Universitat exercit pel sindicat oficial, plantejant accions d'oposició política.

- 14.- Els condicionaments polítics i econòmics esmentats anteriorment determinen del tot la producció literària sobre joventut durant tot el decenni. Seguint^{els} criteris de recerca bibliogràfica que s'han esmentat en l'apartat 2 i 3, les referències bibliogràfiques que s'han aconseguit són les següents:

INSTITUTO DE LA JUVENTUD

Encuesta de Presupuestos Mentales de la Juventud española, 1960

Revista del Instituto de la Juventud, 64 (1976) Madrid

ARANGUREN J.L.

La Juventud europea

ed. Seix-Barral, Barcelona 1965

DE MIGUEL A.

Estructura social y juventud española

Revista del Instituto de la Juventud, nº 0 (1965), 1 (1965), 3 (1966), 5 (1966) i 6 (1966). Madrid

VARIOS AUTORES

Juventut inadaptada, un clam, una acusació

ed. Nova Terra, Barcelona 1965

DE MIGUEL A.

La percepción del prestigio de las ocupaciones industriales y burocráticas por los jóvenes españoles.

Anales de Sociología (1966) Madrid.

LORA C.

La juventud española actual

ed. Espasa Calpe, Madrid 1966

BUCETA L.

La juventud entre los problemas sociales

ed. Doncel, Madrid 1966

CAMPO M.

Habla la mujer. Resultado sobre un sondeo a la juventud actual.

ed. Edicusa, Madrid, 1967

DE MIGUEL A.

El prestigio de las ocupaciones entre los jóvenes

Anales de Sociología (1967) Madrid.

INSTITUTO DE LA OPINIÓN PÚBLICA

Encuesta sobre la juventud, 1968

Revista Española de la Opinión Pública, 15 (1969) Madrid

FULLAT O.

Juventud actual, nuestro futuro

ed. Nova Terra, Barcelona 1969

MARTIN BARROSO C.

Una aproximación a la realidad de los jóvenes

Càritas Diocesana, Madrid 1969.

CAPMANY A.

La joventut és una nova classe?

ed. 62, Barcelona 1969

MINISTERIO DEL TRABAJO

Estudios sobre el empleo de los trabajadores jóvenes

Ministerio del Trabajo. Madrid 1968

MAGALHAES L.

Estudio sociológico sobre el trabajador y su medio
en la ciudad de Barcelona.

ed. Populares. Madrid 1969.

- 15.- Aquest llistat bibliogràfic dona peu a apuntar algunes observacions. L'assaig sobre problemàtica juvenil a Espanya és d'una gran pobresa. Les reflexions sobre la percepció social del jovent dels processos de canvi que viu Europa no tenen ressó. A sobresortir l'assaig de J.L. Aranguren que aconseguirà una amplíssima difusió i que serà pedra de toc per a futures reflexions sobre joventut.
- 16.- Els processos de canvi i la seva repercusió en el món juvenil, durant el desenç, no són objecte de reflexió pròpia. Dintre alguns sectors crítics al Regim polític s'impulsarà, però, una tasca important de traduccions i edicions de treballs i assaïjos foranis (per exemple, A.Watts, H.Marcuse, W.Reich, E.Fromm, etc). La difusió d'aquets texts entre la joventut universitària complirà un paper important en les darreries dels 60 i principis dels 70 tant pel que fa a la formació d'una mentalitat juvenil crítica, com per la seva contribució a les lluites polítiques dels joves universitaris.
- 17.- Dintre la migradesa quantitativa de la literatura sobre joventut, cal observar que la major part dels assaïjos tenen una clara connotació religiosa (sigui per raó de l'autor com pel centre editor). Aquest aspecte no fa sinó remarcar les notes que hem assenyalat anteriorment sobre el paper dominant de l'Església en qüestions de formació juvenil.

- 18.- Dintre el camp editorial mereix comentar a part l'"Instituto de la Juventud", òrgan dependant de l'Estat i que monopolitza a la pràctica el pes editorial sobre qüestió juvenil. En efecte, exceptuant les revistes de caire religiós editades per l'Església Catòlica, la única revista **especialitzada** en la qüestió juvenil és la "Revista del Instituto de la Juventud". Aquesta publicació esdevé, doncs, l'únic canal de difusió de la reflexió teòrica sobre joventut. Val a dir però -ho hem comentat repetidament- que cal posar el seu biaix (sesgo) polític en tant que òrgan de difusió oficial. Una anàlisi de la seva producció ens revelaria com els aspectes ideològics juguen un paper clau i com la preocupació sobre la formació de dirigents juvenils és constant. D'altra banda, sobresurt també la quantitat d'articles destinats a plantejar la qüestió educativa i laboral, fent-se reflexe de les transformacions econòmiques **del període**. En aquest sentit, els articles signats per autors espanyols són un bon termòmetre de la temàtica dominant.
- 19.- Mereix un comentari a part el fet que l'esmentada revista es converteix en el mitjà difusor de les dues primeres enquestes nacionals a la joventut espanyola (anys 1960 i 1969). Les primeres formades de sociòlegs espanyols, formats a les Universitats nord-americanes sota un marc conceptual funcionalista i empirista, aconseguixen un cert beneplàcit dintre el sector tecnocràtic de l'Administració i es fa possible alguna que altra recerca empírica. En el cas de la joventut

això es concreta en aquets dos sondejos que, tot i el seu biaix (sesgo) ideològic degut a imperatius polítics, tenen l'avantatge d'aportar algunes dades que cobreixen deficientment un gran buit d'informació. No cal dir, però, que aquestes recerques estan del tot vetades a interpretacions o explicacions que poguessin ferir el monolitisme ideològic del Regim polític

B/ Sobre els estudis de joventut als 70

20.- La dècada dels 70 per als països del capitalisme avançat significa un tomb insospitat respecte les tendències senyalades en els processos de desenvolupament econòmic i transformacions socials. Els primers anys dels 70 esdevenen el punt més àlgic de les tesis proposades per la "gran promesa" del creixement continuat. La meitat del decenni és un període crític derivat del canvi sobtat en la conjuntura econòmica internacional i que sotmou els esquemes mentals vigents. Els darrers anys del decenni porten a la comprensió de les veritables dimensions de la crisi econòmica i generen un nou ventall de valors i actituds novedoses, alhora que són expressió temporal dels primers efectes socials de la crisi, un cop generalitzada.

21.- A Espanya, els anys 70 signifiquen, més a més, la transició política de la dictadura franquista a la democràcia, implicant uns trets diferencials no poc importants.

Els primers anys de la dècada corresponen al punt més alt del domini del sector tecnòcrata dintre l'esfera

del poder; en aquest sentit la reforma de l'estructura del sistema educatiu (1970) és un bon indicador de les contradiccions internes del Regim franquista: perspectiva d'adequació de l'estructura educativa a l'estructura productiva i, per altra banda, vinculació històrica als principis ideològics. L'any 1973, coincidint amb el detonant de la crisi (increment dels costos energètics), significa l'entrada a un llarg procés de descomposició política del Regim polític (mort de Carrero Blanco, caiguda de l'influència dels tecnòcrates, etc.) que culmina -després d'una recomposició de famílies polítiques un cop mort el dictador- amb la nova Constitució del 1978. Aquets cinc anys d'inestabilitat política flaquejen encara molt més els pocs instruments de control de la crisi econòmica i la devallada en el terreny econòmic és imparable: els índex d'atur creixeràn any per any. El final dels 70 signifiquen, en lo polític, l'establiment d'un règim de llibertats democràtiques i també una forta inestabilitat tant pel que fa a les famílies polítiques com pel paper que juguen els poders fàctics en el control del poder polític. En lo econòmic, la incapacitat de control dels nivells de desocupació es converteix en el centre de la qüestió

- 22.- Durant els primers anys d'aquesta dècada, coincidint amb la desmembració gradual del franquisme, penetran a Espanya els nous corrents ideològics dels moviments juvenils a Europa. En part per l'influxe de les traduccions d'autors estrangers, en part pel l'influxe d'estudiants espanyols vinguts d'universitats europees, en part pels canvis interns, té lloc una àmplia difusió la nova mentalitat juvenil (elements de con-

tracultura, moviment hippy, moviment comunal, expansió de la música rock, introducció dels haixix, etc). Dintre el conjunt de joves espanyols l'amplia majoria seguirà socialitzant-se en els valors dominants de caràcter tecnocràtic (mobilitat social, meritocràcia, benestar, etc), però dues fraccions del jovent, encara que minoritàries quantitativament, passaràn a jugar un paper important: d'un costat la fracció de joves que es vincularà a l'oposició política al franquisme enquadrant-se en partits i organitzacions polítiques clandestines d'esquerra i extrema esquerra, i, en segon lloc, la fracció de joves que s'adhirà als principis mentals de la contracultura.

- 23.- Paral·lelament a aquests esdeveniments, des del sector oficialista la política juvenil s'esclerotitza en els esquemes ideològics de la Falange, perdent gradualment hegemonia i pes específic entre els joves.
- 24.- Com a tercer eix, ocupa un lloc rellevant l'influxe que exerceix durant aquets anys l'Església Catòlica. Abandonats els pressupòsits de caràcter ultramontà que lligaven Església i nacional-catolicisme, l'influxe de la renovació derivada del Concili es deixa sentir. Durant els primers anys del 70 el moviment juvenil catòlic experimenta un gran creixement en diferents orientacions: l'organització de moviments infantils i juvenils entorn l'educació i formació a partir del temps lleure, la reorganització de moviments de caràcter espiritualista i la renovació de moviments o organitzacions provinents historicament de l'Acció Catòlica.

- 25.- Els últims anys del franquisme i el primer temps de la transició (meitats dels 70) aporten, pel que fa a la joventut, un període de gran inestabilitat i processos de canvi. A grans trets podem assenyalar els següents aspectes: enquadrament polític de part del jovent, expansió de condustes dissocials i delictives, increment de la drogaddicció i generalització de l'enomenat corrent passotista.
- 26.- El canvi polític possibilita l'enquadrament de bona part de joves en els moviments socials urbans de caràcter reivindicatiu i posteriorment l'enquadrament en organitzacions polítiques ja legalitzades. El moment àlgic oscil·la entre 1973 i 1979. Les derreries dels 70, però, endeguen una nova qüestió: el desànim polític del jovent afiliat a partits esquerrans davant els resultats electorals i el procés d'institucionalització de la vida política; d'altra banda, hi ha una certa desvinculació afectiva respecte els partits polítics de part de les noves generacions que no capten vivencialment el sentit de l'oposició a la dictadura. Aquesta situació enceta un tema que serà objecte de quantitat d'articles i debats: el desencant polític dels joves.
- 27.- Des de meitats dels 70 apareix un segon bloc de qüestions sobre joventut: la delinqüència juvenil. Durant el franquisme la repressió policial i judicial sobre costums i actes contra la propietat va ser particularment dura; amb la transició aquesta repressió s'adequa a nous marcs jurídics de caire més democràtic.

Paral·lelament a la qüestió política, els efectes socials de la crisi econòmica es comencen a sentir sobretot en els centres urbans amb fort component industrial i obrar. S'endega, doncs, un temps on s'enfatitzarà de gran manera el tema de la inseguretat ciutadana, centrant-la bàsicament en la qüestió de la delinqüència juvenil, i merescuent, per tant, un ampli ressó en la literatura amb una gran profusió d'articles i monografies sobre el tema.

28.- Un tercer aspecte, lligat indirectament als dos anteriors, fa referència al gran increment del consum de drogues entre la població juvenil. La penetració de l'haixix, dels estimulants i els àcids pràcticament no té rellevància durant els anys 60. En les darreries dels 70 el consum d'estimulants i de marihuana s'incrementa notablement. Al costat d'aquesta tendència creixent cap al consum de les enomenades drogues fluxes, emergeix com a problema central la drogodependència respecte la heroïna. L'estudi, doncs, de l'escalada en el consum de drogues, i especialment la heroïna, passa a ocupar un lloc central en les monografies sobre joventut.

29.- Per últim, un darrer aspecte a considerar en els temes que més ocupen lloc en la qüestió juvenil a finals dels 70 és l'enomenat corrent passotista. En part pel desencantament polític, en part per problemes d'adhesió afectiva als valors institucionals, en part per la pèrdua d'espectatives davant la crisi econòmica i en part pel procés de privatització, un bon sector del jovent manifesta un desinterés gradual per la "cosa pública" i s'adhereix a pautes de consum propi i d'il·

ferencial: una nova estètica, nous estils musicals, etc.
El passotisme, amb totes les seves variants, es converteix juntament amb els temes assenyalats anteriorment en qüestió central.

- 30.- Dintre d'aquest deseni dels 70 la literatura sobre joventut a càrrec d'autors espanyols és la següent:

ANALES DE MORAL + ECONOMIA SOCIAL

Problemas de la juventud en el mundo actual

24. Ana. c.II Madrid 1970

SOPEÑA J.M.

Entre, para y con los trabajadores españoles

ed. Pastoral Misionera, Madrid 1970

GOMEZ A.

Estudio sociocriminológico de la juventud española

Revista Internacional de Sociología, Madrid 1970

x LOPEZ CEPERO J.

Algunos aspectos sociológicos de la juventud trabajadora en España.

Instituto de la Juventud, Madrid 1970

CABALLERO J.

La juventud europea actual; comparación entre una encuesta española y una encuesta italiana.

Revista Española de Opinión Pública, Madrid 1971

INSTITUTO DE LA JUVENTUD

Síntesis de la encuesta a jóvenes rurales de Europa

Revista del Instituto de la Juventud, 41 (1972) Madrid

INSTITUTO DE LA JUVENTUD

Estudio superior de la juventud, 1972

Revista del Instituto de la Juventud, 41 (1972) Madrid

TORREGROSA J.

La juventud española

ed. Ariel, Barcelona 1972

LOPEZ NEGUEIRA J.

Sobre la juventud actual

ed. Narcea, Madrid 1972

TESTA J.

Juventud y trabajo en diferentes países

Instituto de la Juventud, Madrid 1972

SOLER F.

Juventud marginada y trabajo

Instituto de la Juventud, Madrid 1972

MINISTERIO DEL TRABAJO

El empleo de los menores de veinte años

Madrid 1972

INSTITUTO DE LA JUVENTUD

× Los jóvenes trabajadores y la sociedad

Madrid 1972

INSTITUTO DE LA JUVENTUD

× Situación y promoción de la juventud trabajadora

Madrid 1972

INSTITUTO DE LA JUVENTUD
Juventud y trabajo en Albacete
 Madrid 1972

GIL MUÑOZ C.
Juventud marginada
 ed. Dopesa, Madrid 1973

PINILLA DE LAS HERAS E.
 ✕ Informe sobre els primers resultats de l'enquesta sobre la joventut catalana
 Laboratori de Sociologia-FCESB, Barcelona 1973

PASCUAL A.
Enquesta a la joventut de la conurbació de Barcelona
 Fundació Jaume Bofill, Barcelona 1973

INSTITUTO DE LA OPINION PUBLICA
Asociacionismo juvenil
 Revista del Instituto de la Opinión Pública, Madrid 1973

REVISTA DE PASTORAL JUVENIL
El adolescente español; resultados de un sondeo
 Revista de Pastoral Juvenil; Madrid 1973

PORTAL J.
La juventud en la sociedad de consumo
 Cuadernos de Realidades Sociales, Madrid 1974

GARCIA NIETO Y COMIN A.
Juventud obrera y conciencia de clase
 ed. Edicusa, Madrid 1974

CASTAÑO J.
Memories sobre la JOC 1932-70 FCESB, Barcelona, 1974

COMISION EPISCOPAL ESPAÑOLA

Informe sobre la juventud, 1975

Madrid, 1975

OBREGON L.

Los jóvenes de hoy: sus protestas y sus aspiraciones
ed. Desclée de Brouwer, Bilbao, 1975

INSTITUTO DE SOCIOLOGIA APLICADA

Influencia del turismo extranjero en la juventud

Cuadernos de Realidades Sociales, Madrid 1975

ROIZ A.

La juventud y el cambio social

Documentación Social, Madrid 1975

GONZALEZ P.

Desorganización y conflicto en la cultura asociativa
de la juventud rural española.

Revista Española de Estudios Sociales, Madrid 1976

REGUANT F. y CASTILLEJOS E.

Juventud y democràcia

ed. Avance, Barcelona 1976

INSTITUTO DE LA JUVENTUD

IIIª Encuesta Nacional a la juventud, 1975

Revista del Instituto de la Juventud, Madrid 1976

MINISTERIO DE EDUCACION

X Aspiraciones y expectativas profesionales y educacio-
nales de la juventud española

INCIE, MEC, Madrid 1976

GALVEZ A.

Las necesidades laborales y su medida.

Revista de Psicología General y Aplicada, Madrid 1976

MONCADA A.

Educación y empleo

X ed. Fontanella, Barcelona 1977

DOCUMENTACIÓN SOCIAL

El paro

Documentación social (monográfico) 30/31 (1978) Madrid

CASTAÑO J.

La Juventud Obrera Católica en España (1946-70)

ed. Sígueme, Salamanca, 1978

INSTITUTO DE LA JUVENTUD

Informe de la encuesta sobre la juventud, 1977

Cuadernos de Documentación 1 (1978) Madrid

DOCUMENTACIÓN SOCIAL

Inadaptación y delincuencia juvenil

Documentación social (monográfico) 33/34 (1978) Madrid

DE MIGUEL A. y MARTIN J.

Universidad, fábrica de parados

ed. Vicens, Madrid 1979

EDIS

Estudio sobre la problemática del paro en Andalucía

EDIS, Madrid, 1979

DE MIGUEL A.

Los Narcisos. El radicalismo cultural de los jóvenes
ed. Kairós, Barcelona, 1979

INSTITUTO DE LA JUVENTUD

Actitudes y comportamiento político de la juventud
Instituto de la Juventud, Madrid 1979

INSTITUTO DE LA JUVENTUD

Encuesta a la juventud, 1979
Instituto de la Juventud, Madrid 1979

MONCADA A.

La adolescencia forzada
ed. Dopesa, Barcelona, 1979

- 31.- Aquest llistat de referències bibliogràfiques corresponents a la dècada dels 70 ens suggereix les següents remarques: En termes quantitativs la literatura sobre joventut s'incrementa notablement respecte la dècada anterior, tot i que encara es manté dintre de límits d'escassetesa. Pel que fa als estudis globals les aportacions són ben escadusseres, sobretot fins al 1978. Semblantment al decenni dels 60, l'"Instituto de la Juventud" segueix monopolitzant la major part de la producció escrita, publicant en la "Revista del Instituto de la Juventud" els assajos d'autors espanyols, articles traduïts i els resultats dels sondejos que aquest Institut encarrega sobre l'estat d'opinió de la joventut espanyola als anys 1972, 75 i 77. Respecte la funció difusora de la revista i el seu biaix polític, segueix vigent el comentari que hem emés en els apartats 14 i 15.

- 32.- La bibliografia aportada permet -sota risc d'esqueç matitzar excessivament- distingir els dos quinquenis dels 70. Del 70 al 75 la temàtica sobre joventut s'enfoca bàsicament des de la perspectiva del conflicte generacional familiar, amb una certa dependència dels enfoccs teòrics dels estudis sobre joventut a Europa als anys 60; del 75 al 79 la divisió per temes s'acosta més a plantejar la qüestió política (joventut i política, joventut i democràcia) i els problemes derivats del consum de drogues i conductes dissocials (val a dir que la bibliografia sobre monografies que hem esmentat només és a tall exemplificador, donat que la profusió de temes monogràfics és amplíssima).
- 33.- Pel que fa al tema joventut i treball, ens trobem ja davant un canvi substancial. Als anys 60 -com s'ha comentat en l'apartat 6- predomina el tema educació des de la perspectiva d'adequació i qualificació de la mà d'obra al procés d'industrialització. Als 70 la literatura sobre treball i joventut comença a ocupar un lloc per sí mateix i més rellevant davant la percepció dels problemes de mercat de treball derivats de la crisi econòmica. També en aquest cas hom nota dues fases: en el primer quinqueni els estudis s'abocuen al tema de joventut obrera des de l'enfoc de situació social i consciència de classe, mentre que a partir del 75 la temàtica es reorienta bàsicament en dos sentits: l'atur juvenil i el canvi d'expectatives educacionals del jovent davant el mercat de treball.

C/ LA RECERCA SOBRE JOVENTUT ALS ANYS 80.

34.- Els anys 80 deparen a la joventut espanyola un contexte polític i econòmic especial que mereix comentari. Pel que fa al nivell econòmic els anys 80 recullen plenament els efectes socials d'una crisi econòmica que deixa de plantejar-se com a període recessiu i comença a enfocar-se com a crisi estructural. La persistència i agreujament de la crisi porta l'aparició d'un ampli ventall de problemes socials: índexs d'atur superiors al 15 per cent de la població activa, caiguda dels nivells de benestar familiar, increment de la delinqüència, no absorció laboral de la població jove, etc. Aquest darrer aspecte es converteix en la clau de volta de la qüestió juvenil. Els efectes socials de la crisi sobre la joventut no s'han d'avaluar o mensurar només des del punt de vista quantitatiu (nombre de joves que estan a l'atur i previsió d'aturats a curt plaç) sinó des del punt de vista qualitatiu, és a dir, en quina manera el fenomen de l'atur juvenil afecta a la totalitat de la població juvenil variant les seves expectatives educacionals i professionals, inferint actituds diferencials. Actualment, doncs, la major part dels debats segueixen aquesta orientació, plantejant com a qüestió central el tema de la transició del jove al món dels adults.

- 35.- La transició del jove al món dels adults centra la qüestió juvenil en dues vessants: l'educació i el treball. Davant un sistema educatiu inspirat i estructurat en base a la teoria del capital humà i per tant pròpi dels anys 60, la recerca educativa s'orienta cap a nous horitzons: l'anàlisi dels factors i causes del fracàs escolar, la reforma de l'ensenyament mitjà, les vies d'innovació educativa, el valor d'ús i el valor de canvi de l'educació, etc. En el fons estem davant d'un canvi de taló quant a l'escola; la variació del valor de canvi de l'educació comporta unes més que notables alteracions en les expectatives i actituds dels joves estudiants.
- 36.- La inserció professional del jove és l'altra camp de recerca. Durant els primers anys dels 80 s'ha fet notables esforços per a la quantificació del problema, tant des de l'administració central com des de les entitats autonòmiques i l'administració local. Els estudis, però, sobre la mesura i abast de l'atur juvenil, enguany donen pas a diferents línies de recerca i actuació. Bàsicament assenyallem les següents: estudi de mesures contra l'atur dels joves i elaboració de plans d'actuació, anàlisi de les variacions en la relació escola-treball, estudi de les actituds i expectatives del jovent davant el mercat de treball i anàlisis de les noves respostes de la joventut a la crisi mitjançant conductes socials no típiques.
- 37.- Paral·lelament a les implicacions de la crisi sobre la joventut, el context polític dels 80 -tal com es

referència a l'apartat 30- és un segon element a tenir en compte. Els anys 80, malgrat alguns intents involucionistes de desestabilització política, signifiquen la consolidació d'un règim polític democràtic. Aquest procés té repercussions evidents en conformar, per primer cop, elements per a una política juvenil des de les comunitats locals. Tal com s'ha apuntat més amunt, es pot afirmar que al nostre país no hi ha tradició en política juvenil; als anys 60 i 70 l'acció sobre joventut està articulada per l'Església Catòlica per un costat i per l'altra per l'Estat Central des d'una òptica ideològica de caràcter monolític i reaccionari. Durant els anys de la transició política no s'ha vertebrat cap política clara i determinada. Fins a l'any 80 no és pot parlat d'una política o polítiques sobre joventut.

- 38.- A partir del 79/80 els Estats Autònoms reben competències en política transferides de l'Estat Central; al mateix temps la democratització de les corporacions locals (ajuntaments i diputacions) significa l'obertura de nous camps d'intervenció en política de joventut. El traspàs de competències i la creació d'àrees de joventut dintre el municipi grans amplia amb poc temps els espais d'actuació sobre el jovent. Val a dir, però, que l'absència de tradició en política juvenil institucional és un fort obstacle per arbitrar plans d'actuació estructurats, articulats i eficients. Els nous responsables sobre política juvenil es troben, d'un costat, mancats de tradició i suport institucional, i, de l'altre, amb una joventut canviant i nova fruit d'una recomposició del sistema de valors.

Es per això que a partir dels 80 proliferen una quantitat innombrable d'estudis sobre joventut d'àmbit local a partir del mètode d'enquesta o sondeig d'opinió.

- 39.- El creixement insospitat d'estudis sobre la joventut en aquets darrers quatre anys ha comportat el disposar, per primera vegada, d'una notable producció editorial en aquets temes., talment que enguany es té a ma un bon feix de dades i valoracions sobre la joventut espanyola. Paral·lelament a la difusió d'aquets estudis, cal dir que compleix també un paper important la presència de dues revistes especialitzades en qüestió juvenil. Per un costat la revista "De Juventud" promociionada i editada per la Direcció General de Joventut de l'Estat Central i que substitueix la caduca Revista del Instituto de la Juventut, superant el seu biaix (sesgo) ideològic i aportant elements teòrics nous pel debat sobre la joventut actual. Per altra banda, la revista mensual "Papers de Joventut", editada pel centre Joventut i Societat de Catalunya, compleix d'escreix la funció d'omplir un buit existent entre la publicació acadèmica i la revista de divulgació, constituint una bona eina d'informació i reflexió pel sector de joves que tenen en la seva responsabilitat l'endegar accions per a la joventut.

- 40.- La generalització d'estudis sobre la joventut espanyola als 80 ha comportat que alguns centres de recerca s'abonessin en aquets temes. A part dels grups de recerca instituits des de l'Administració per a l'estudi de la joventut (Estat Central, Estats Autònoms, Diputacions i Ajuntaments),

cal destacar les següents institucions: EDIS (Madrid), ICSA-GALLUP (Madrid) Laboratori de Sociologia (Barcelona), i, sobretot, JOVENTUT I SOCIETAT, centre creat recentment, editor de la revista Papers de Joventut i promotor d'un Gabinet d'Estudis sobre Joventut.

- 41.- El llistat d'estudis sobre joventut pel que fa als anys 80-83, exeptuant~~ne~~ les monografies de tèmes específics en detall, és el següent:

MISTERIO DE CULTURA

Juventud y droga es España

Ministerio de Cultura. Madrid 1980

BARRAGAN y otros

Las crisis del movimiento juvenil en las sociedades capitalistas

ed. De la Torre, Madrid 1980

CASTILLO J.

Los adolescentes y sus problemas

ed. Edicusa, Madrid 1980

IZQUIERDO C.

Delincuencia juvenil en la sociedad de consumo

ed. Mensajero, Salamanca, 1980

I.S.A.F.

La juventud en la familia y en la sociedad

ed. Karpós, Madrid, 1980

FERNANDEZ MARTOS

Tipología de los jóvenes

ed. Salterrae, Salamanca, 1980

ARANA J. y CARRASCO J.

La juventud, cómo es

ed. Karpós, Madrid 1980

BERTSTAIN A.

Treatment of Young Delinquents in Spain 1936-78

International Journal of the Sociology of Law, 1980

EDIS

La juventud de Getafe (Madrid)

EDIS. Madrid 1980

VARIOS AUTORES

Los jóvenes murcianos

Universidad de Murcia, Murcia 1980

VARIOS AUTORES

León: juventud y sociedad en cambio

León, 1980

NAVARRO J.

El sindicalismo hoy en España

EDIS, Madrid 1980

ALONSO J.

La juventud obrera y el tiempo libre

ed. Popular, Madrid 1980

GUILLO J.

Juventud, empleo y cultura del trabajo

Rev. De Juventud, 4 (1980), Madrid

CENTRO DE ESTUDIOS SOCIALES

El paro juvenil

Madrid, 1980

ALONSO J.

El desempleo juvenil

Ministerio del Trabajo. Madrid 1980 (2 vols.)

ROMERO C

El mercado de trabajo juvenil y el sistema educativo

Rev. de Juventud, 5 (1980) Madrid

CAVERO C.

Análisis causal del desempleo juvenil

Ministerio del Trabajo, Madrid 1980

PEREZ DIAZ V.

Estudio sobre el empleo. Los trabajadores recientemente incorporados a la actividad: el acceso y los procesos de inserción en el empleo.

Emopública (mimeografiado), Madrid 1980

CONFEDERACIÓN DE CAJAS DE AHORRO

El Paro

Papeles de Economía, Conf.Española de Cajas de Ah.
Madrid 1980

NAVARRO J.

Ocio y tiempo libre en la juventud española

Documentación social 39 (1981) Madrid

LORENTE S.

La cultura política de la Juventud
Ministerio de Cultura, Madrid 1981

GARCIA FERRANDO

Juventud y deporte
Ministerio de Cultura, Madrid 1981

BORDES P.

La joventut de Catalunya, avui 1981
Consell Nacional de la Joventut de Catalunya, Barcelona

FUNES J. LORTE N.

Adolescència y Juventud en Cornellà
Ajuntament de Cornellà de Llobregat, Barcelona 1981

REIXACH M.

Estudi sociològic de la joventut d'Osona
Ajuntament de Vic, Barcelona 1981

BLANC F y VILADOT J.

La joventut de Barcelona
Ajuntament de Barcelona, Barcelona 1981

CASAL J.

La joventut a Catalunya
Generalitat de Catalunya, Barcelona 1981

LOPEZ QUINTAS

La juventud actual
ed. Narcea, Madrid, 1981

DOCUMENTACION SOCIAL

La población española ante las drogas

Documentación Social 42 (1981) Madrid

GONZALEZ ANLEO J.

Los hijos: cómo ven a sus padres

ed. Marsiega, Madrid 1981

NAVARRO J. y CANALES R.

La marginación social del menor

Madrid, 1981

LARAÑA E.

La juventud, conflicto y cambio social

Rev. Internacional de Sociología, Madrid 1981

X GASPAR P.

La inserción profesional de los jóvenes y las relaciones formación-empleo.

Rev. De Juventud 6 (1981) Madrid

SUBIRATS M.

El empleo de los licenciados

ed. Confrontación, Barcelona 1981

VARIOS AUTORES

Ocio y vida cotidiana de la juventud trabajadora

ed. Popular, Madrid 1981

JUAREZ Y OTROS

X Educación y trabajo

Rev. de Educación 267 (1981) Madrid

JOVENTUT I SOCIETAT

Escola i Ocupació Juvenil

X Juventut i Societat, Barcelona 1981

FUNES J.

La nova delinqüència

ed. 62, Barcelona 1982

ARANGUREN J.

Bajo el signo de la juventud

ed. Salvat, Barcelona 1982

VARIOS AUTORES

Oportunidades de los Jóvenes

Ministerio de Cultura, Madrid 1982

PONT CLEMENT J.

Cooperació juvenil internacional

Consell Nac. de la Jov. de Catalunya, Barcelona 1982

VARIOS AUTORES

Joves entre els joves

ed. Claret, Barcelona 1982

ANTON J.

Juventud difícil y delincuencia juvenil

Ministerio de Cultura, Madrid 1982

DOCUMENTACION SOCIAL

La juventud española en la década de los 80

Documentación Social 46 (1982) Madrid

PEREZ J.

La juventud española, de la dictadura a la democracia, 1975-81.

ed. Comunicación, Madrid, 1982

TOHARIA J.L.

Valores básicos de los adolescentes españoles

Ministerio de Cultura, Madrid 1982

INSTITUTO DE LA JUVENTUD

Encuesta a la juventud, 1982

Instituto de la Juventud, Madrid 1982

PANADES R.

La juventud en la provincia de Teruel

Teruel, 1982

EDIS

Así piensan los jóvenes de Madrid

EDIS, Madrid 1982

VARIOS AUTORES

La juventud en Navarra

Fundación Bartolomé Carranza, Pamplona, 1982

EDIS

La juventud de Vizcaya

EDIS, Madrid 1982

VARIOS AUTORES

La juventud de Málaga

Ayuntamiento de Málaga, Málaga 1982

GARCIA A.

Problemática social y humana de los jóvenes de
17-18 años de Valladolid

Ayuntamiento de Valladolid, 1982

VARIOS AUTORES

La juventud de Sevilla

Instituto de la Juventud, Sevilla, 1982

LOPEZ A.

El tiempo libre de la juventud zaragozana

Ayuntamiento de Zaragoza, 1982

LOPEZ QUINTAS A.

La juventud actual: entre el vértigo y el éxtasis
ed. Narcea, Madrid 1982

LOPEZ A.

X Consideraciones sobre la actitud de los jóvenes
ante el trabajo (resumen de tesis Doctoral)

Rev. De Juventud 9 (1982) Madrid

TORRENTS A.

El paro juvenil

✓ Documentación social 46 (1982) Madrid

TESTA A.

✓ El Paro Juvenil

Rev. De Juventud, 9 (1982) Madrid

BAYOD R.

Los jóvenes, el sindicalismo u la educación obrera

Rev. De Juventud, 7 (1982) Madrid

JUARES P.

Actitudes y valores de los jóvenes ante el trabajo

✓ Ministerio del Trabajo, Madrid 1982

RUBIES L.

Queremos trabajo: un reto al país

ed. Dilagro, Lérida, 1982

GARCIA E

La juventud de Valladolid

Valladolid, 1983

VEGA A.

La groga a l'escola

ed. CEAC, Barcelona 1983

ICSA-GALLUP

La juventud de la Provincia de Barcelona

Diputació de Barcelona, 1983

ICSA-GALLUP

La juventut de l'Hospitalet de Llobregat

Ajuntament de l'Hospitalet de Llobregat, Barcelona 1983

VERDAGUER J. Y OTROS

La juventut de Terrassa

Consell de la Joventut de Terrassa, Terrassa 1983

X PORTAL J.

La juventud de Premià

Ajuntament de Premià, Barcelona 1983

VARIOS AUTORES

Adecuación entre Oferta y Demanda de trabajo
en los estudios superiores

Fundación Universidad-Empresa, Madrid 1983 (2 vols)

RACIONERO L.

Del paro al ocio

ed. Anagrama, Barcelona 1983

GUILLO J.

X Juventud, empleo y cultura del trabajo

Centre de Doc. Juvenil Ajuntament de Barcelona, 1983

VARIOS AUTORES

La joventut a la Catalunya dels 80

Joventut i Societat-Diputació de Barcelona, 1983

JOVENTUT I SOCIETAT

Bases para una política juvenil

Joventut i Societat, Barcelona 1983

ICSA-GALLUP

La juventud en Cataluña

Generalitat de Catalunya, Barcelona 1984

S.E.R.G.I.

La joventut a Girona

Ajuntament de Girona, 1984

VARIOS AUTORES

La joventut a Santa Coloma de Gramanet

Santa Coloma de Gramanet, 1984

MODOLELL N.

La joventut de Mataró

Ajuntament de Mataró, 1984

FARRAS J.

La joventut de Sabadell

Ajuntament de Sabadell, 1984

JUVENTUT I SOCIETAT

Juventut i Municipi

Juventut i Societat, Barcelona 1984

ESTRUC J. i CARDÚS S.

Crítica als estudis sobre joventut

(en premsa) Generalitat de Catalunya, Barcelona 1984

- 42.- La literatura sobre joventut en els darrers cinc anys supera de llarg en termes quantitatius tota la producció apareguda en vint anys. Hem recollit 61 referències corresponents al període 80-84, contra les 57 corresponents al període 1960-79. Aquest canvi tant sobtat vé a ratificar el que s'ha comentat als apartats 38 i 39. Per un costat el jovent esdevé el sector poblacional més afectat per la crisi, i, per l'altra, l'administració ha intuït la necessitat d'arbitrar polítiques juvenils sectorials i descentralitzades.
- 43.- De les referències bibliogràfiques aportades sobresurt en forma clara el nombre d'estudis sobre joventut fets a partir del mètode d'enquesta o sondeig d'opinió. Llevat d'alguns casos aïllats, aquestes enquestes pretenen aportar informació sobre el major ventall possible de qüestions, abonant-se en els següents temes: estudis, hàbits culturals, situació laboral, família, religió, sexualitat, consum de drogues, ideologia política, associacionisme juvenil i ocupació del temps lleure. La profusió d'aquestes enquestes en bona part ha estat motivada més per un afany de recollir dades i informacions sobre la joventut amb caire d'urgència i precipitació que no pas per una predisposició a la confecció de marcs teòrics analítics de les coordenades que enmarquen la practica juvenil. La urgència i precipitació en els sondejors d'opinió generalment ha vingut motivada pel paper determinant que ha tingut l'Administració (Estat, Entitats Autònomes i Corporacions Locals) davant la necessitat d'arbitrar accions institucionals per a la joventut, i pot ser, en

alguns casos, a convertir l'estudi en un reforç del presonal que té a cura la política juvenil.

- 44.- En qualsevol cas, el resultat últim d'aquets esforços en la promoció d'estudis radica en l'acumulació continuada d'informacions i dades sobre la joventut omplint un buit important; no obstant cal constatar l'absència de marcs teòrics explicatius. En aquest sentit cal dir que avui s'ha endegat al nostre país un debat de caracter metodològic sobre la viabilitat i operativitat del sistema d'enquesta o sondeig d'opinió que no està tancat encara.
- 45.- Com a resposta a l'ús -i por ser a vegades abús- del metode d'enquesta a partir de mostra representativa de la població juvenil, alguns derrers estudis sobre joventut s'han abonat més cap a la utilització de mètodes qualitatius d'anàlisi: entrevistes en profunditat, històries de vida, tècniques d'observació distantx i participant, etc. que aporten elements nous, encara que no s'han consolidat suficientment pel que fa a la seva contribució teòrica.
- i 46.- Pel que fa a l'actualitat, els estudis que enguany s'estan duent a terme o bé que estan en perspectiva d'iniciar-se promptament en vistes a l'Any Internacional de la Joventut, creiem que han de complir un difícil repte: millorar tècnicament els aspectes metodològics buscant un punt d'equilibri òptim entre l'anàlisi quantitativa i qualitativa; ultrapassar el camp de la descripció pura dels fenòmens o tendències

conductuals de la joventut; contribuir a l'elaboració de marc teòrics explicatius de la nova situació de la joventut als 80; aprofundir la recerca en temes monogràfics i sectorials; recolzar la promoció d'experiències pilot des de l'Administració i Entitats privades i facilitar les eines adequades d'avaluació i difusió d'aquestes.

- 47.- Sigui com sigui, el primer quinquenni dels 80 ha significat pel nostre país el desvetllament d'una àrea de recerca o d'estudi, la joventut, que havia estat continuadament ingorada. Entre les recerques ja establertes, els estudis en curs i les propostes noves a curt termini, pot establir-se que la joventut ha començat a deixar de ser la gran desconeguda.

JUVENTUD Y JUVENTUD TRABAJADORA

E S P A Ñ A

(1960-1983)

Advertencia: En el siguiente listado de referencias bibliográficas no figuran las investigaciones realizadas en Catalunya, ya que se mencionan en anexo.

Advertencia 2: El criterio clasificatorio es el cronológico.

Advertencia 3: Se ha seguido un criterio restrictivo en citar las referencias bibliográficas de temas colaterales (p.e. delincuencia, familia, drogas, etc).

Setiembre 1983

JUVENTUD: GENERALIDADES

INSTITUTO DE LA JUVENTUD

Encuesta de Presupuestos Mentales de la Juventud española 1960
Revista del Instituto de la Juventud, 64 (1976) Madrid.

ARANGUREN J.L.

La juventud europea
ed. Seix-Barral, Barcelona 1965

Colectivo

Juventud inadaptada, un clam, una acusació
ed. Nova Terra, Barcelona 1965

INSTITUTO DE LA OPINION PUBLICA

Encuesta sobre la Juventud 1968
Revista española de la Opinión Pública, 15 (1969) Madrid.

FULLAT O.

Juventud actual, nuestro futuro
ed. Nova Terra, Barcelona 1969

MARTIN-BARROSO C.

Una aproximación a la realidad de los jóvenes
Càritas - Madrid (multicopiado) 1969

CAPMANY A.

La Joventut és una nova classe?
ed. 62, Barcelona 1969

BUCETA L.

La juventud entre los problemas sociales
Madrid 1966

3

ANALES DE MORAL Y ECONOMIA SOCIAL

Problemas de la juventud en el mundo actual
24. Ana. C II; Madrid 1970

CABALLERO J.J.

La Juventud europea actual; comparación entre una encuesta española y una encuesta italiana.
Revista española de Opinión Pública, Madrid 1971

INSTITUTO DE LA JUVENTUD

Síntesis de la encuesta a jóvenes rurales de Europa
Revista del Instituto de la Juventud, 41 (1972) Madrid

INSTITUTO DE LA JUVENTUD

Estudio superior de la juventud 1972
Revista del Instituto de la Juventud, 41 (1972) Madrid

TORREGROSA J.

La juventud española
ed. Ariel, Barcelona 1972

LOPEZ NOGUEIRA J.

Sobre la juventud actual
ed. Narcea, Madrid 1972

GIL MUÑOZ C.

Juventud marginada
ed. Dopesa, Madrid 1973

INSTITUTO DE LA OPINION PUBLICA

Asociacionismo juvenil
Revista del Instituto de la Opinión Pública, Madrid 1973

REVISTA DE PASTORAL JUVENIL

El adolescente español; resultados de un sondeo
Revista de Pastoral Juvenil, Octubre 1973

OBREGON L.

Los jóvenes de hoy: sus protestas y sus aspiraciones
ed. Desclée de Brouwer, Bilbao 1975

COMISIÓN EPISCOPAL DE PASTORAL

Informe sobre la juventud, 1975
Madrid, 1975

REGUANT F. y CASTILLEJOS E.

Juventud y democracia
ed. Avance, Barcelona 1976

INSTITUTO DE LA JUVENTUD

IIIª Encuesta Nacional a la Juventud, 1975
Revista del Instituto de la Juventud, 64 (1976), Madrid

DOCUMENTACIÓN SOCIAL

Inadaptación y delincuencia juvenil
Documentación Social, 33/34 (1978) Madrid

INSTITUTO DE LA JUVENTUD

Informe de la encuesta sobre la juventud, 1977
Cuadernos de Documentación 1 (1978) Madrid

DE MIGUEL A.

Los narcisos. El radicalismo cultural de los jóvenes
ed. Kairós, Barcelona 1979

INSTITUTO DE LA JUVENTUD

Actitudes y comportamiento político de la juventud española
Instituto de la Juventud, Madrid 1979

MONCADA A.

La adolescencia forzada

ed. Dopesa, Barcelona 1979

MINISTERIO DE CULTURA

Juventud y droga en España

Ministerio de Cultura, Madrid 1980

NAVARRO J.

Ocio y tiempo libre en la juventud española

Documentación social 39 (1981) Madrid

BARRAGAN y otros

Las crisis del movimiento juvenil en las sociedades capitalistas

ed. De la Torre, Madrid 1980

IZQUIERDO C.

Delincuencia juvenil en la sociedad de consumo

ed. Mensajero, Salamanca 1980

I.S.A.F.

La juventud en la familia y en la sociedad

ed. Karpós, Madrid 1980

ARANA J. y CARRASCO J.

La juventud cómo es

ed. Karpós, Madrid 1980

LORENTE S.

La cultura política de la Juventud

Ministerio de Cultura, Madrid 1981

DOCUMENTACIÓN SOCIAL

La población española ante las drogas

Documentación Social 42 (1981) Madrid

GONZALEZ ANLEO J.

Los hijos: cómo ven a sus padres

ed. Marsiega, Madrid 1981

NAVARRO J.-CANALES R.

La marginación social del menor

Madrid 1981

LARAÑA E.

La juventud, conflicto y cambio social

Rev. Internacional de Sociología, Madrid 1981

ARANGUREN J.

Bajo el signo de la juventud

ed. Salvat, Barcelona 1982

PONT CLEMENT J.

Cooperación juvenil internacional

Generalitat, Barcelona 1982

DOCUMENTACIÓN SOCIAL

La juventud española en la década de los 80

Documentación Social, 46 (1982) Madrid

TOHARIA J.L.

Valores básicos de los adolescentes españoles

Ministerio de Cultura, Madrid 1982

GARCIA E.

La juventud de Valladolid

Valladolid, 1983

LOPEZ QUINTAS A.

La juventud actual; entre el vértigo y el éxtasis
ed. Narcea, Madrid 1982

VEGA A.

La droga a l'escola
ed. CEAC, Barcelona 1983

=====

JUVENTUD Y TRABAJO

MINISTERIO DEL TRABAJO

Estudios sobre el empleo de los trabajadores jóvenes
Madrid 1968

LOPEZ CEPERO J.

Algunos aspectos sociológicos de la juventud trabajadora
en España. Instituto de la Juventud, Madrid 1970

TESTA J.

Juventud y trabajo en diferentes países
Instituto de la Juventud, Madrid 1972

SOLER F.

Juventud marginada y trabajo
Instituto de la Juventud, Madrid 1972

MINISTERIO DEL TRABAJO

El empleo de los menores de veinte años
Madrid 1972

INSTITUTO DE LA JUVENTUD

Los jóvenes trabajadores y la sociedad
Madrid 1972

INSTITUTO DE LA JUVENTUD

Situación y promoción de la juventud trabajadora
Madrid 1972

INSTITUTO DE LA JUVENTUD

Juventud y trabajo en Albacete
Madrid 1972

GARCIA NIETO Y COMIN A.

Juventud obrera y conciencia de clase
Edicusa Madrid

MONCADA A.

Educación y empleo
Fontanella, Barcelona 1977

DOCUMENTACIÓN SOCIAL

El paro
Documentación social, 30/31 (1978) Madrid

CASTAÑO J.

Memories sobre la JOC 1932-70
ICESB, 1974

CASTAÑO J.

La JOC en España 1946-70
Sigueme, Salamanca 1978

MINISTERIO DE EDUCACION

Aspiraciones y expectativas profesionales y educativas de la juventud española (multicopiado) Madrid 1976

PEREZ PEÑASCO A.

La explotación laboral del menor
EDIS, Madrid 1980

NAVARRO J.

El sindicalismo hoy en España
EDIS, Madrid 1980

ALONSO J.

La juventud obrera y el tiempo libre
ed. Popular, Madrid 1980

GUILLO J.

Juventud, empleo y cultura del trabajo
Rev. De Juventud, 4 (1980) Madrid

ROMERO C.

El mercado de trabajo juvenil y el sistema educativo
Rev. De Juventud, 5 (1980) Madrid

PEREZ DIAZ V.

Estudio sobre el empleo. Los trabajadores recientemente incorporados a la actividad: el acceso y los procesos de inserción en el empleo. Emopública (mimeografiado) Madrid 1980

PAPELES DE ECONOMIA

El Paro
Caja de Ahorros Conf. Madrid 1980

GASPAR P.

La inserción profesional de los jóvenes y las relaciones formación-empleo. Rev. De Juventud 6 (1981) Madrid

Colectivo

Ocio y vida cotidiana de la juventud trabajadora
ed. Popular, Madrid 1981

JOVENTUT I SOCIETAT

Escola i Ocupació Juvenil

Joventut i Societat, Barcelona 1981

LOPEZ A.

Consideraciones sobre la actitud de los jóvenes ante el trabajo (resumen de tesis Doctoral - Univ.Complutense de Madrid), Rev. De Juventud 9 (1982) Madrid

BAYOD R.

Los jóvenes, el sindicalismo y la educación obrera
Rev. De Juventud 7 (1982) Madrid

JUAREZ P.

Actitudes y valores de los jóvenes ante el trabajo
Ministerio de Educación, Madrid 1982

=====